

WOORD VOORAF GENDER EN PENSIOEN IN EEN WERELD IN VERANDERING

DOOR | **KARINE LALIEUX**

Federaal minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris

Sinds het begin van deze legislatuur heb ik ervoor gezorgd dat in elk van mijn dossiers de nadruk wordt gelegd op gendergelijkheid, niet enkel in mijn hoedanigheid als minister van Pensioenen maar ook van minister van Maatschappelijk Integratie, Armoedebestrijding en Personen met een handicap. Maar ik ben niet de enige, want de hele federale regering zet zich collectief in voor gendergelijkheid.

Onze pensioenen maken deel uit van onze sociale zekerheid die gestoeld is op het evenwicht tussen solidariteit en verzekering. Het verzekeringsprincipe moet ervoor zorgen dat de sociale bijdragen die je als werknemer afstaat garant staan voor een goede sociale bescherming. Het solidariteitsprincipe zorgt er voor dat mensen met tegenslag of met minder goede jobs ook kunnen rekenen op behoorlijke uitkeringen en bescherming door het pensioensysteem. Het is belangrijk om deze principes en hun onderling evenwicht te waarborgen. De wens om de werknemer, veelal de vrouw, extra te beschermen bij een lagere arbeidsintensiteit staat haaks op de wens om de link tussen werk en pensioen te versterken. En toch zijn beide noodzakelijk.

DE WERELD VANDAAG

Onze sociale zekerheid, en met name het pensioensysteem zoals we ze vandaag kennen, ontstond in 1944. Maar de wereld van 2022 is niet meer die van toen. De afgelopen decennia maakten we aanzienlijke evoluties mee op technologisch vlak, inzake globalisering en ontzuiling, maar ook wat betreft flexibilisering, vervrouwelijking en diversifiëring van arbeid. Ondanks al deze ontwikkelingen is ons pensioensysteem hetzelfde gebleven, bevroren in de tijd.

Met de vervrouwelijking en de flexibilisering van de arbeidsmarkt, verdient de pensioenbescherming van de vrouw, maar ook die van de man met atypische loopbanen de nodige aandacht. Het huidige pensioensysteem komt gewoonweg niet meer tegemoet aan de noden van de huidige maatschappij.

Net om die reden is het goed om ons hierin te verdiepen. Dit jaar richten wij ons op het ontwikkelen van meer kennis inzake genderverschillen bij pensioenen. Als we ervoor willen zorgen dat onze pensioenen sociaal rechtvaardiger zijn, kunnen we dit niet zonder rekening te houden met de verschillende ongelijkheden die vandaag bestaan.

Eerst even twee observaties. Ten eerste: in België bedraagt het verschil tussen het mannen- en vrouwenpensioen, de “pensioenkloof”, momenteel 33%. Dat is gigantisch en dat zien we internationaal haast overal. Er is dus duidelijk iets mis met de manier waarop onze pensioenen *as such* zijn ingericht. Pensioenbescherming weerspiegelt de arbeidsmarkt: de lengte van de loopbaan, het loon en de gezinssituatie hebben impact op de berekening van iemands pensioen.

Er is in ons land een te hoge loonkloof van maar liefst 23,1%, een veel te hoog cijfer. Iemands loopbaan heeft, zoals ik al schreef, impact op het pensioen. In 2020 werkten 1,1 miljoen werknemers deeltijds. Meer dan 75% daarvan is vrouw. De redenen zijn uiteenlopend. Vrouwen nemen bijvoorbeeld nog vaak de zorg op voor kinderen of voor andere geliefden. Dat patriarchale aspect blijft alsnog kenmerkend voor onze samenleving. Maar er zijn ook andere redenen. Zo werken vrouwen vaak in sectoren waar er weinig voltijdse arbeidsovereenkomsten worden aangeboden, zoals in de schoonmaak- en de woonzorgsector. Vaak zijn dit sectoren waar men minder verdient dan in meer mannelijke sectoren. Het betekent dus een dubbele klap in het gezicht van deze vrouwen: een kortere loopbaan en een lager loon. Meteen zijn deze 2 factoren ook de belangrijkste, objectieve elementen bij de pensioenberekening in België.

We mogen de impact van de loopbaanduur dus zeker niet onderschatten. Vrouwen werken minder lang. Amper een derde vrouwen bereikt het volledige pensioen na 45 jaar carrière. De ongelijkheid in loopbanen situeert zich vooral bij koppels met het laagste inkomensniveau. Dit soort vaststellingen is belangrijk als we het willen hebben over de modernisering van de gezinsdimensie. Het pensioenstelsel probeert de arbeidsmarkt waar mogelijk en nodig te corrigeren. Ik denk daarbij bijvoorbeeld aan rechten zoals het gezinsspensioen of het overlevingspensioen en natuurlijk het minimumpensioen.

Ten tweede: zoals ik hierboven al stelde, was de wereld van 1944 een totaal andere wereld dan die van vandaag. Het mannelijke kostwinnersmodel werd het basismodel voor de economie na de Tweede Wereldoorlog. De man ging werken in de industrie, of later ook in de dienstensector, en verdiende goed genoeg zodat ‘moeder de vrouw’ thuis kon blijven en zorgen voor de kinderen. Koppels bleven heel het leven getrouwd en ook *jobhoppen* kwam niet voor. Die patriarchale en uniforme visie leeft nog te hard door in onze pensioenen. Dat moet anders.

PENSIOEN HERVORMEN, ONGELIJKHEDEN AANPAKKEN

Ten gevolge van dit model als uitgangspunt bestaan er nog talrijke ongelijkheden. Het zit in mijn DNA om die ongelijkheden te bestrijden. Ik vind het een van mijn basisopdrachten als politica om de sociale bescherming van vrouwen en andere werknemers met atypische loopbanen te waarborgen. Net daarom weigerde ik een pensioenhervorming die daartoe een achteruitgang zou betekenen. Er is, daarentegen, een modernisering en een hervorming van het pensioenstelsel nodig die de evolutie van onze arbeidsmarkt en de gezinsdimensie weerspiegelt. Sommige hervormingen uit het verleden hadden een disproportioneel nadelig effect op vrouwen. Dat moet eruit. Vandaar ook mijn engagement om bij elke voorgestelde maatregel een gendertoets

door te voeren. Dit zijn we zo overeen gekomen in het regeerakkoord. Zo hoort het ook en we pakken de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen aan.

Bij elke aanpassing van pensioenregels die in deze legislatuur besproken en beslecht zal worden, zal ik er voor zorgen dat er meer sociale rechtvaardigheid en minder ongelijkheid komt en dat de werkzaamheidsgraad ondersteund zal worden. Mijn visie op de hervorming van het pensioenstelsel, die ik draag als feministe en socialiste, heeft als doel een antwoord te bieden op de talrijke zorgen waarmee veel vrouwen te maken hebben.

Ook de minimumbescherming komt vrouwen ten goede. Vandaar het belang en de *changemaker* die we tijdens deze legislatuur realiseren met de optrekking van de minimumpensioenen. Door de massale investering worden alle minimumpensioenen, voor volledige en onvolledige loopbanen, met meer dan 22% verhoogd. Dit gebeurt ook door de indexeringen die sneller komen dan gepland en door de welvaartsenveloppe daar bovenop, die gegarandeerd worden. Iemand met een volledige loopbaan zal kunnen genieten van een minimumpensioen van 1.500 EUR netto. Dat is goed nieuws voor meer dan 800.000 begunstigen van het minimumpensioen, waarvan 73% vrouwen bij de werknemers en net geen 40% bij de zelfstandigen. Deze investering is ongezien en is uiterst goed nieuws in het kader van de strijd tegen armoede bij ouderen. Maar het werk is zeker niet af.

We hervormden anderzijds de overgangsuitkering voor jonge weduwen en weduwnaars. Die overgangsuitkering breiden we uit, zodat die beter rekening zal houden met hun behoeften. Eveneens wordt er een gegarandeerd minimumbedrag ingevoerd. Vandaag krijg je die uitkering tot de leeftijd van 48 jaar en 6 maanden. Het verlies van een echtgenoot mag niet leiden tot een vorm van onzekerheid voor zij die achterblijven. We trokken in 2021 met de regering 7 miljoen EUR uit om jonge weduwen en weduwnaars bij werknemers of ambtenaren, en hun kinderen, te ondersteunen. De periode van de overgangsuitkering wordt verlengd. Ongeveer 1.300 mensen per jaar ontvangen nu de uitkering, waarvan meer dan 80% vrouwen. Wie geen kinderen ten laste heeft, zal ze voortaan 18 maanden krijgen, in plaats van 12 maanden. Wie wel kinderen ten laste heeft ziet de periode toenemen van 24 naar 36 maanden indien het jongste kind ouder is dan 13 jaar, en van 24 naar 48 maanden indien het jongste kind jonger is dan 13 jaar of het kind een handicap heeft. Ik werk hieraan alleszins verder met enthousiasme.

WERK OP DE PLANK

Wat zijn zoal de belangrijkste ijkpunten waarop we ons moeten richten voor een gendergelijk beleid op het vlak van pensioenen? Allereerst is het van belang dat werknemers in kwaliteitsvolle jobs tewerkgesteld worden. Zulke jobs zorgen ervoor dat de financiering van onze sociale zekerheid gegarandeerd wordt. Kwaliteitsvol werk zorgt er eveneens voor dat sociale bescherming wordt opgebouwd. Dat kan dan gaan over toegang tot erkend zorgverlof, maar handelt ook over rechtstreekse pensioenopbouw.

Daarnaast kunnen we niet rond de gelijkgestelde periodes. Deze zijn essentieel voor onze pensioenbescherming. Het systeem van gelijkgestelde periodes voorkomt dat wie pech heeft om een tijdje niet te kunnen werken, daarvoor een tweede keer gestraft wordt met een lager pensioen. Tijdens een gelijkgestelde periode ontvangt de persoon in kwestie socialezekerheidsuitkeringen die meetellen voor de pensioenopbouw.

We stellen vast dat de minimumpensioenen bij de vraag naar een modernisering van de gezinsdimensie essentieel zijn. Via onze maatregelen wordt het individu beter beschermd, maar ook het gezin. Het minimumpensioen houdt echter nog onvoldoende rekening met de deeltijdse arbeid. Daarom is dat één van de kernpunten van de pensioenhervorming: deeltijdse arbeid beter valoriseren voor het minimumpensioen.

Om de pensioendiscussie correct te kunnen voeren is het eveneens noodzakelijk te weten wie juist de rechthebbenden zijn van de afgeleide rechten, wat het belang is van de afgeleide rechten in verhouding tot de eigen rechten, wat de voornaamste kenmerken zijn van de betrokkenen, hoe de afgeleide rechten evolueren, etc.

Het jaar “gender en pensioen” werd pas opgestart. Er ligt heel wat werk op de plank. We gaan focussen op de modernisering van de gezinsdimensie. Dat doen we door in te zetten op onderzoek. Parameters in de pensioenbescherming aanpassen moet gebeuren met kennis van zaken.

Pensioenspecialisten Bea Cantillon, Ria Janvier en Françoise Masai lichtten daartoe op de studiedag rond gender en pensioen van 7 maart 2022 uitvoerig en gedetailleerd de actualisering toe van de studie ‘*De modernisering van de gezinsdimensie van de wettelijke pensioenen*’. De resultaten daarvan kunt u lezen in dit nummer.

Verder kunt u in deze uitgave ook een studie lezen rond de ambtenarenpensioenregeling: ‘*Genderdimensie in de wettelijke ambtenarenpensioenregeling: v/m-verhoudingen in perspectief*’ door Ria Janvier.

Op de studiedag kwamen eveneens Gijs Dekkers en Karel Van den Bosch hun bevindingen presenteren. U kunt hier verder 2 studies van hen terugvinden, namelijk: ‘*Wat bepaalt de projecties van de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen? Simulaties met het microsimulatiemodel MIDAS*’ en ‘*De gevolgen van zorgverlof voor het pensioen: resultaten van simulaties van typegevallen*’ (Mikkel Barslund, Gijs Dekkers en Karel Van den Bosch).

In de nabije toekomst staat een studie rond de pensioenkloof op stapel, waarbij we in een internationaal perspectief zullen bekijken hoe ons land zich verhoudt tot Nederland en Denemarken.

Het themajaar rond gender en pensioenen is een meer dan welkom initiatief. Om onze pensioenen ten gronde te hervormen zijn objectieve, wetenschappelijke kennis en analyses onontbeerlijk. Er staan nog tal van initiatieven onder coördinatie van de FOD Sociale Zekerheid gepland. Er zal een monitoring van de essentiële data gelanceerd worden op de website van Pensionstat. Deze monitoring zal de oorzaken en gevolgen

van de ‘gender pension gap’ opvolgen en de gegevens daarover kenbaar maken. Die kennis is primordiaal voor verdere discussie en actie.

Kennisuitwisselingen vormen een belangrijke katalysator. Om tot gedragen efficiënte en effectieve maatregelen te komen moeten we de situatie analyseren, de positieve en negatieve punten op een rijtje zetten, leren van andere landen en het publieke debat tot leven te brengen. Dit is precies wat ons het hele jaar zal samenbrengen.

Mijn werk stopt natuurlijk niet bij dit ene jaar. Ik blijf mij elke dag verder inzetten voor gendergelijkheid.
